

DİL-KÜLTÜR İLİŞKİSİ: FOLKLOR ÜRÜNLERİNİN TÜRKÇENİN YABANCI DİL OLARAK ÖĞRETİMİNDE YERİ VE İŞLEVİ

The Relationship between Language and Culture: The Function and Place of Folk Materials in Teaching Turkish as a Foreign Language

Yrd. Doç. Dr. Cihan ÖZDEMİR*

ÖZ

Folklorun işlevlerinden birisi, bireylerin toplumda kabul edilmiş kültürel değerlere uyumunu sağlamasıdır. Öte yandan folklor, eğitimde oynadığı rol ve toplumsal kültürü yansıtması dolayısıyla kültürel değerlerin kuşaktan kuşağa sürekliliğini de temin eder. Bu özellikleri dolayısıyla, yabancılarla Türkçe öğretimi sürecinde folklor malzemelerinin kullanımı, Türkçe ile Türk kültürü öğretimi arasında bir köprü işlevi görebilir. Türkçe öğretmenleri, dil öğretiminde kendiliğinden ortaya çıkan folklor malzemelerini kullanma fırsatlarını değerlendirerek, yabancı öğrencilerin dikkatlerini Türk kültür değerleri, dünya görüşü, tarih ve edebiyatına çekebilir. Bilindiği gibi, yabancı dil öğretiminde dilin ait olduğu kültür ortamının tanıtılması, dil öğretiminin hedefleri arasında sayılmaktadır. Dolayısıyla, Türkçeyi yabancı veya ikinci dil olarak öğretenlerin, öğrencilerini dilimizin içinde yer aldığı Türk kültür sistemi hakkında da aydınlatması gerekmektedir. Bu makalede, yabancılarla Türkçe öğretiminde folklor ürünlerinin işlevsel kullanımına dair bir yaklaşım sunmaya ve bazı örnekler vermeye çalışacağız.

Anahtar Kelimeler

Folklor, kültür, öğretim, dil, Türkçe

ABSTRACT

One of the functions of folklore is its effect that forces the individual to conform to the accepted cultural norms within a society. On the other hand, folklore provides the continuity of cultural norms and institutions from generation to generation through its role in education and by reflecting the culture as a mirror. Because of these features, while teaching Turkish as a foreign language, the usage of the folk materials may function as a bridge between Turkish language and the culture. Turkish teachers can take their students' attention on Turkish cultural values, word view, history and literature by making use of the opportunities to utilize folk materials that occur spontaneously in teaching Turkish. Recently, in foreign language teaching, having the students aware of the cultural environment that consists of the target language is considered as one of the aims of the language teaching. Therefore, those who teach Turkish as a foreign language or second language should also enlighten their students about Turkish culture that includes the language. In this article, we will try to present an approach and give some examples about how the folklore materials can be used functional in teaching Turkish as a foreign/second language.

Key Words

Folklore, culture, teaching, language, Turkish

Folklor araştırmaları alanında yaptığı önemli çalışmalarla bilinen William R. Bascom'a göre, "Folklor, toplumda kabul edilmiş kültürel değerlere uyumu sağlama işlevinin yanı sıra, eğitimde oynadığı rol ve toplumsal kültürü yansıtması dolayısıyla ku-

şaktan kuşağa sürekliliği temin eder. (Bascom 1954: 348-49). Folklorun bu özelliklerini göz önünde bulundurarak diyebiliriz ki, Türkçenin yabancılarla öğretiminde, folklor malzemelerinden yararlanarak dilimizin ait olduğu kültür ortamının tanıtılması, dil öğretimi

* Yunus Emre Enstitüsü, Sınav Merkezi Müdürü, e-mail: cihan_ozdemir@hotmail.com

hedeflerimiz arasında sayılmalıdır. Zaten 'Avrupa Dil Portfolyosu'nun esasını teşkil eden üç temel görüşten birisini de yabancı dil öğretiminde kültürel değerlere yer verilmesi ilkesi oluşturmaktadır. Dolayısıyla, Türkçeyi yabancı ya da ikinci dil olarak öğretenlerin, dil düzeylerini göz önünde bulundurmak kaydıyla tedrici bir şekilde öğrencilerini Türkçenin içinde yer aldığı kültür sistemimiz hakkında da aydınlatması gerekmektedir. Ancak bu hedef, özellikle, öğrencilerin henüz dilin en temel yapı ve kurallarını öğrenme çabası içinde oldukları başlangıç düzeyinde, öğretmenlerin dikkati dışında kalabilir. Bu aşamada öğrenciler, muhtemelen, şimdiki zaman ile geniş zaman, şahıs zamirleri ile iyelik zamirleri arasındaki farkı anlamaya çalışmakla; şahıs ekleriyle iyelik eklerini ayırt edebilme mücadelesi vermekle meşgul durumda olacaklardır. Türkçe öğretmenlerinin bu düzeyde, dilin kurallarına ve kullanımına dair bilgiler verirken, basit iletişim biçimlerini öğretmeye çalışırken, folklor, sanatın çeşitli alanları ve edebiyat gibi kültürel değerleri tanıtma aşamasına geçemeyecekleri açıktır.

Bu zorlukları kabul etmekle birlikte, yine de diyebiliriz ki, Türkçe öğretimi sürecinde folklor malzemelerinin kullanımı, Türkçe ile Türk kültürü arasında bir köprü işlevi görebilir. Türkçe öğretmenleri, dil öğretiminde tabii şekilde ortaya çıkan folklor malzemelerini kullanma fırsatlarını değerlendirerek, öğrencilerin dikkatlerini kültürel değerlere, bize özgü dünya görüşümüze, tarihimize ve edebiyatımıza çekebilir.

Folklor kadroları üzerinde çalışmalar yapan Sedat Veyis Örnek gibi halk bilimcilerine göre kültür, yiyecek içecekten siyasî düşüncelere kadar, bilinen bütün insan davranışlarını kapsamaktadır. Dolayısıyla, yaratıcı, anlamlı ve sözlü olarak ya da taklit yoluyla nakledilen kültürün her türlü unsur ve özelliği, halk bilimcinin ilgi alanına girer. Konuşma dilimizdeki "halk oyunları" şeklindeki yanlış kullanımını bir kenara bırakırsak, genelde "folklor" terimi, "bir halk tarafından yaratılmış kültür birikimi" olarak ifade edilmektedir.

Orjinali The Journal of American Folklore'da, tercümesi ise Millî Folklor dergisinde yayımlanan makalesinde W. R. Bascom, folklorun işlevleri hakkında görüşlerini şöyle ifade ediyor:

"Folklor, bir taraftan, kabul edilen toplumsal değerlerle çelişip eğlence, mizah ya da yaratıcı hayal ve fantezi yoluyla toplumca kabul edilebilir rahatlama biçimleri sunarken; öte taraftan da, toplumsal kurumları, doğrudan saldırılardan ve değişimden korumak eğilimindedir. (...) Bu açıdan bakıldığında folklor, kültürün istikrarlı biçimde devamının sağlanmasında önemli bir mekanizmadır. Bu (mekanizma), gençlerin âdetleri ve ahlâkî kabulleri benimsemesi; (toplumsal değerlere) uyum gösteren yetişkinlerin övgü yoluyla ödüllendirilmeleri, aykırı davrandıklarında ise alay ve eleştiriyile cezalandırılmaları ya da toplumsal kurumlara ve kurallara karşı çıktıkları, onları sorguladıkları zaman (yetişkinlere) aklî gerekçelerin sunulması; her şeyi olduğu gibi kabul etmeye rıza göstermelerinin önerilmesi; (onlara)

günlük hayatın “zorluklarını, eşitsizliklerini ve adaletsizliklerini” telafi edici bir kaçış sağlaması vs. için kullanılır. Aslında tam bu noktada, folklorun temel bir paradoksu bulunmaktadır: Folklor, kültürel kurumların (nesilden nesle) nakledilmesinde, korunmasında ve bireyin bunlarla uyumlu hâle gelmesinde hayati bir rol oynarken, aynı zamanda bu kültürel kurumların kendisine uyguladığı baskılardan bireye toplumca kabul edilen çıkış yolları sağlar.” (Bascom 1954: 348–49).

Bascom’un yukarıda ifade ettiği çok çeşitli işlevleri olan folkloru ve folklor malzemelerini görmezden gelmek ve yabacılara Türkçe öğretimi alanında kullanmamak, zengin bir kaynaktan yoksun olmak anlamına gelir. Türkiye’nin farklı bölgelerinde yaşayan insanların ortaklaşa bilip kullandıkları aynı şakalar, atasözleri, deyimler, halk masalları ve hikâyeleri, hep birlikte, bizim folklorumuzu oluşturmaktadır. Bu zengin kaynağın özellikle yabancılara Türkçe öğretimi derslerinde Türk kültürünün tanıtımı için kullanılması konusunda sayılabilecek pek çok gerekçeden bazıları şunlardır:

Söz konusu gerekçelerden birincisi ve en önemlisi, folklorun “müştereklik” özelliğidir. Folklorun her bir unsuru, belirli bir tarihî, sosyal ve kişisel bağlamda tek bir bireyin çabasını ve üretimini temsil ediyor ve bu suretle o bireyin sanatsal damgasını taşıyor olsa da, aslında bireyden bireye, nesilden nesle nakledile geldiği için, o folklor unsurunun bilinen bir yazarı yoktur. Her bir folklor unsuru, bir toplum içinde var olmuş, varlığını korumuş

ve zaman içinde birçok başka bireyin damgasını da yiyerek o toplumun ortak malı hâline gelmiştir. Halk Bilimi alanındaki değerli çalışmaları ile bilinen Nevzat Gözaydın da bu konuda aynı değerlendirmeyi yapmaktadır:

Günümüzde karşımıza çıkan dil ve folklor olayları veya bunlarla ilgili veriler, bireysel olarak ortaya konmuş ve sonradan halk tarafından benimsenerek kabul edilmiş yani anonimleşmiş bir biçimde görülür. Bu tür dil ve folklor malzemesi, onları yaratan kişilerin veya grupların kendi arzusu veya istekleri dışında topluma mal olmakta ve yıllarca kullanılıp tekrar edilmektedir. Atasözleri, türküler, maniler, bir takım inanışlar ve âdetler, o bölgede yaşayanların düşüncelerine, inanışlarına ve yaptırımlarına paralel bir biçimde zaman içinde olgunlaşmakta ve gelişmektedir. (Gözaydın 1998: 196-202).

Yabancı öğrencilere Türkçe öğretimi sürecinde folklor ürünlerine yer verilmesi gereğinin gerekçeleri arasında, folklorun erişilebilirliği ve yaygınlığı da sayılabilir. Aslında, yabancı dil öğretiminde hedef dille o dilin ait olduğu kültürü birbirinden ayırmak, imkânsız gibidir. Örneğin folklor unsurlarına dair yeterince bilgisi olmayan bir öğrenci, Türk kültür dünyasındaki günlük yaşamın zenginliğini ve Türkçedeki mecazlı ya da kinayeli ifadeleri kavrayamayacaktır. Atasözleri, deyimler, halk hikâyeleri, masallar ve halk şarkıları gibi folklor ürünleri, farklı kültürlerde de bulunduğu için, öğrenciler sınıftaki Türk folkloru ile ilgili çalışmalara içtenlikle katılacak, bizim folklor ürünlerimizle ken-

dilerininkini mukayese etmeye başlayacaktır. Şüphesiz bu ortam, Türkçe öğretmenlerinin konuşma öğretimi çalışmaları için de bulunmaz bir fırsat oluşturacaktır.

Bu makalenin devamında, yabancılara Türkçe öğretiminde folklor ürünlerinin nasıl kullanılacağına dair bir yaklaşım sunmaya ve bazı örnekler vermeye çalışacağız.

Atasözleri

Türk halk edebiyatı türleri arasında en kısa ve güvenilir niteliğe sahip olan **atasözlerimiz**, Türkçe öğretiminin B Kuru'nda ders malzemesi olarak kullanılmaya çok elverişlidir. Atasözleri, halk irfanını ve bilgeliğini bize damıtılmış biçimde sunar ve ait oldukları toplumun belirli konulara bakış açısını, sahip olduğu dünya görüşünü belirlememize imkân sağlar.

Yabancılara Türkçe öğrenenler, sınıfta atasözleri ile ilgili pek çok uygulama yaptırabilirler. Ancak, öğretmen derste kullanacağı atasözlerinin, dil ve anlamı kolayca kavranabilecek nitelikte olmasına özellikle dikkat etmelidir. Öğretmen malzemeyi özenle seçtikten sonra, sınıftaki yazı tahtasını iki bölüme ayırır. Sol tarafa, seçtiği atasözlerini; sağ tarafa ise, bu atasözlerinin, soldaki bölüme yazılış sırasını dikkate almadan, anlamlarını kısaca yazar. Daha sonra, öğrencilerden soldaki atasözleri ile sağdaki açıklamaları eşleştirmelerini ister. Bu esnada, öğrencilerin ilk defa duydukları kelimelerin anlamını söyleyebilir. Uygun eşleştirmeler yapıldıktan sonra, her bir atasözünde verilen mesajla ilgili sınıfta bir tartışma başlatılır. Öğrenciler kendi halk kültürlerinde de benzer

atasözlerinin olup olmadığı sorulur. (Türkçede, örneğin “söz” kelimesi ile ilgili pek çok atasözü bulunduğu söylenerek, bunlardan birkaçı belirtilir ve öğrencilerden kendi kültürlerinde de aynı kavram etrafında oluşmuş bu tür atasözleri varsa, bunları Türkçe ifade etmeleri istenir.) Öğrencilere belirli konularla ilgili atasözlerimizden hareketle Türk toplumunun o konu ile ilgili bakış açısını ya da tutumunu ifade etmeye çalışmaları söylenir. Daha sonra öğrenciler bu çalışmayı, kendi kültürleri üzerinde yaparlar ve bu suretle toplumların farklı bakış açıları ve dünya görüşleri hakkında karşılaştırmalı bir uygulama gerçekleştirilmiş olur.

Atasözleri, yabancılara Türkçe öğretimi derslerinde, sadece konuşma ve yazma uygulamalarında değil, dil bilgisi öğretiminde de kullanılabilir. “Emir Kipi”nin öğretiminde, “İyilik **yap**, denize **at**; balık bilmezse, Hâlik bilir.” örneğinde olduğu gibi yararlanılabilecek pek çok atasözümüz vardır. Öte yandan, karşıt kelimeleri içeren “**Ak** akçe, **kara** gün içindir.” gibi atasözlerinden öğrencilerin kelime dağarcığını geliştirme uygulamalarında yararlanılabilir.

Atasözleri ile ilgili yapılabilecek çalışmalardan biri de, seçilecek atasözlerinin bir parçasını bir kâğıda, diğer parçasını da başka bir kâğıda yazarak bunları öğrencilere dağıtıp, onlardan ilgili parçaları yan yana getirmelerini istemek şeklinde olabilir. Şüphesiz bu çalışmada kullanılacak atasözleri de hem dil hem de anlam bakımından zorluk içermemelidir.

Atasözleri gibi, kalıplaşmış ve me-

caz anlamlı özelliklere sahip olmaları nedeniyle, **bilmeceler** de yabancılara Türkçe öğretimi derslerinde kullanılmaya uygundur. Türkçe öğretmenleri, özellikle konuşma uygulamalarında bilmecelerden yararlanabilirler. Hem kelime öğretiminde hem de öğrencilerin telaffuzunu geliştirmede bilmecelerin kullanımı, çok yararlı olabilir. Öte yandan, dil bilgisi öğretiminde de, üzerinde durulacak konuya uygun bilmeceler seçilerek kullanılabilir. Örneğin, “Küçücük turşucuk, içi dolu fıçık.” gibi bir bilmecenin, küçültme eklerinin öğretiminde kullanıldığını düşünelim: Hem öğrenciler, merak ve heyecanla bilmecenin cevabını tahmin etmeye çalışırken sınıfta bir konuşma ortamı doğacak –ve sık sık yaptıkları gibi dil bilgisinin kuruluşundan şikâyet etmeyecek- hem de öğretmen, dil bilgisi dersindeki hedefine ulaşmış olacaktır.

Halk Anlatıları

Halk hikâyeleri, masalları, efsaneleri ve fıkraları gibi anlatılar, yabancılara Türkçe öğretiminde kullanılmak için oldukça yararlı malzemelerdir. Ancak bu konuda uygun metinleri bulmak, alanda çalışanları bekleyen ciddi bir sorun durumundadır. Zengin Türk halk kültürü birikimimizi oluşturan orijinal metinlerin dili, genellikle ağızlara dayanmakta, kurguları da çoğunlukla geleneksel tahkiye özelliği taşımaktadır. Dolayısıyla bu ürünler, mevcut yapılarıyla, yabancılara Türkçe öğretiminde kullanmak için uygun olmayabilirler. Öte taraftan ülkemizdeki kitapçı raflarında kolaylıkla bulabileceğimiz halk hikâyeleri ve masal kitapları da başka dillerden çevrilmiş,

Türk kültürüne yabancı kültür coğrafyalarına ait ürünler olarak karşımıza çıkmaktadır. Türk halk kültürü ile ilgili kitapların pek çoğu ise, ticarî ve popüler amaçlarla, yeniden düzenlenip ayıklanarak standart Türkçeye uygun hâle getirilmeye çalışılmış ve çocuklara yönelik olarak hazırlanmış yerli metinlerdir. Dolayısıyla bu malzemeler, yabancılara Türkçe öğretiminde kullanılacak niteliklere sahip gözükmemektedir. Bu durumda önerilebilecek en uygun çözüm, Türkçe öğretim sınıflarında kullanılmak üzere seçilecek Türk halk kültürü anlatı metinleri üzerinde, halkbilimi alanında çalışan akademisyenler ile yabancılara Türkçe öğretimi alanında hizmet veren uzmanların birlikte çalışmaları gibi gözükmemektedir. Bu tür bir çalışma ile folklor metninin yapısı ve muhtevası aşırı tahribata uğramaktan kurtarılacak ve metin, hedef dil olan güncel Türkçeye uygun hâle getirilerek, sınıfta, amaç doğrultusunda kullanılabilir.

Türk halk kültürü içinde yer alan **halk fıkraları**, kısa oluşları nedeniyle, yabancılara Türkçe öğretiminde kullanılmaya çok uygundur. Çeşitli düşündürücü ve komik insanlık durumları üzerine kurulmuş bu kısa metinlerle karşılaşan öğrenciler, genellikle bu tür fıkraların sonunda yer alan mizah yüklü cümleyi anladıklarında, kendilerini metni kavramak için ortaya koydukları tüm zihinsel çabanın ödülünü de almış gibi hissederler. Şüphesiz, bu uygulamalarda kullanılacak halk fıkralarının seçiminde de öğretmenler çok dikkatli olmalıdır. Bazen, bizim çok beğendiğimiz kimi

fıkralar, yabancı öğrencilere hiçbir şey ifade etmeyebilir. Bu sebeple, ister yabancılara Türkçe öğretiminde kullanılmak üzere hazırlanacak ders kitaplarında isterse bir dil merkezindeki öğretmenlerin oluşturacakları çalışma kâğıtlarında yer verilecek fıkra metinleri seçilirken özenli davranılmalıdır. Bir grup çalışması yapılarak hem anlam hem de dil özellikleri itibariyle farklı toplumlara ve kültür coğrafyalarına ait öğrencilerin hepsine birden hitap edebilecek metinler tespit edilmelidir.

Türküler

Yabancılara Türkçe öğretiminde kullanılabilecek malzemeler arasında, halk şiiri türlerimizden birisi olan **türkülere** de yer verilebilir. Ancak, sınıfta kullanılacak halk türkülerinin seçiminde, basit bir melodiye ve sade bir dile sahip olanlar tercih edilmelidir. Genellikle, öğrencilerin çok hoşuna giden bu tür uygulamalarda, asıl amacın öğrencilerin dil becerilerini geliştirmek olduğu da hatırdan çıkarılmamalıdır. Bir taraftan bu nitelikleri taşıyan türkülerin metinleri üzerinde anlama ve dil bilgisi uygulamaları yapılabilir öte taraftan da bunlar vasıtasıyla öğrencilerin telaffuzlarının gelişmesine yardım edilebilir. Örneğin, “Evreşe Yolları Dar” adıyla bilinen halk türküsünü ele alalım: Bu türkü, hareketli bir melodiye sahiptir, nakarat bölümleri vardır ve koro ile okunmaya oldukça elverişlidir; dolayısıyla Türkçe öğrenen yabancı öğrencilerin sınıfta topluca –ve neşeyle- katılabilecekleri bir sözlü anlatım uygulamasında rahatlıkla kullanılabilir. Ayrıca, türkünün oldukça sade metni üzerin-

de de hem kelime hazinesi geliştirme ve anlama hem de dil bilgisi çalışmaları yapılabilir. Mesela türkünün ilk dörtlüğünde, anlam bakımından birbiri ile ilgili ve öğrencilerin kelime hazinesini geliştirme çalışmasına uygun 4 kelime bulunmaktadır: fırın, ekme, ye- ve börek. (Dar bir fırın yaptırdım / Doldurdum ekmekleri / Gel beraber yiyelim / Yaptırdım börekleri). Türkçe öğretmeni, bu kelimeleri açıklarken, bugün de pek çok köyümüzde varlığını sürdüren ve geleneksel hayat tarzımızda önemli bir işlevi olan fırınlardan söz edebilir -Bilindiği gibi köy fırınları, sadece ekme yapılan bir mekân değil; aynı zamanda bu işlem sırasında, köydeki sosyal olayların, haberlerin ya da masal ve hikâyelerin anlatıldığı yerlerdir-. Türkçe öğretmeni, buradan hareketle günümüzdeki “ekmek çeşitleri”ne ya da “börek” kelimesinden hareketle “hamur ürünleri” konusuna geçerek sınıfta konuşma uygulamaları başlatabilir. Aynı türkü metninden, dil bilgisi çalışmalarında, örneğin “Görülen Geçmiş Zaman” konusunun öğretiminde de yararlanılabilir (yaptırdım, doldurdum, örmedim mi, görmedim mi).

Geleneksel Tören, Şenlik ve Kutlamalar

Türkiye, geleneksel şenlik, tören ve kutlamalar açısından oldukça zengin çeşitliliğe sahip bir ülkedir. Dolayısıyla bunlar, halkımızın hayat tarzını ve kültürünü tanıtmak amacıyla yabancılara Türkçe öğretiminde kullanılabilecek niteliktedir. Nitekim bu tür halk kültürü unsurlarının diğer dillerin öğretiminde de yaygın biçim-

de kullanıldığını görmekteyiz. Türk televizyon kanalları, özellikle TRT, bu geleneksel olaylarla ilgili belgesel nitelikte, zengin görsel malzeme arşivine sahiptir. Türkçe öğretmenleri, yabancılara Türkçe öğretimi uygulamalarında bu tür kısa görsel malzemelerden kolaylıkla yararlanabilir. Ülkemizde, Kurban ve Ramazan gibi dinî bayramların, Hıdrellez ve Nevruz gibi millî bayramların geleneksel biçimde kutlanmaları hâlâ yaygın olarak görülmektedir. Özellikle kırsal yerleşim birimlerinde kız isteme, nişan ve düğün gelenekleri de canlılığını korumaktadır. Yabancılara Türkçe öğretiminde, bütün bu geleneksel tören, şenlik ve kutlamalarımıza yer vermemek, hem dilimizin öğretimi açısından bir hata hem de Türk kültürümüze karşı bir haksızlık olacaktır. Örneğin, geleneksel bir Ramazan bayramı kutlaması videosunun sınıfta gösterimi, Türkçe öğretiminde pek çok uygulamanın gerçekleştirilmesine fırsat verebilir: Öğrenciler, bu kutlama sırasında aile bireylerinin birbirlerine karşı sergiledikleri davranışları ve kullandıkları sözleri ya da ifade kalıplarını öğrenme şansı bulabilir. Video gösteriminden sonra, öğrencilerden izledikleri kutlamada gördükleri davranışlar ve duydukları ifade kalıpları hakkında konuşmaları veya yazmaları istenebilir. Daha sonra da, öğrencilere kendi halk kültürlerinde yer alan geleneksel tören, şenlik ve kutlamalarla ilgili yazılı ya da sözlü bilgi vermeleri söylenebilir. Bu tür uygulamalar, öğrencilerin kültürler arasında karşılaşma yapabilmelerine de imkân verir.

Geleneksel Halk Hayatı ve Maddî Kültür

“Geleneksel halk hayatı” terimi, nesilden nesle doğal olarak aktarılan hayat mücadelesi biçimlerini ifade eder. Özellikle kırsal alanlardaki tarım/ziraat uygulamalarını, besiciliği, hava tahmin usullerini ve günlük hayatla ilgili her türlü yöntem ve davranışı kapsar.

“Maddî kültür” terimi ise, esas itibarıyla faydacılık ilkesine göre oluşturulmuş el işi ürünlerini ifade etmek için kullanılmaktadır. Bu oldukça geniş tanımlamanın içine yemek tarzlarından halk el sanatlarına ve mimarisine kadar her şey girer. N. Gözaydın’a göre,

“İnsanoğlunun bilinen ilk barınaklarından günümüze kadar oturup yaşadığı yer, kendi gelişme ve değişmesinde önemli bir rol oynamıştır. Kendi ihtiyaçlarını en alt düzeyde olsun karşılayan, küçük veya büyük aile tiplerini bir arada barındıran, toplumsal yaşayışının bir göstergesi olan yerleşme tür ve biçimleri, o topluluğun dil hazinesini de geliştirebilir. Birçok yeni kelime, yerleşme yerindeki araç-gereçler veya ortaya konan gelenekler için aranmış ve bulunmuştur. Ev içi bölümleri, evin yakın veya uzak çevresinin değişik amaçlar için kullanılması, birbirine benzer nitelikteki barınakların bir arada bulunarak mahalle ve köy tiplerini ortaya çıkarması, o yörede yaşayan insanların kelime dünyasını da geleneklerine bağlı olarak geliştirmiştir. (Gözaydın 1998: 285-290).

Geleneksel halk hayatı ve maddî kültür konuları çok geniş ve karmaşık olduğundan, Türkçe sınıfındaki ko-

nuşma uygulamalarında bunlara yer veren öğretmenler, ister istemez, ya belirli bir noktada konuyu kapatacak ya da fazla ayrıntılı bir çalışma için gerekli zamanı ayıramayacaktır. Nitekim halk bilimciler bile, halk hayatı ve maddî kültürden ziyade metinler üzerinde yoğunlaşırken, Türkçe sınıflarında bu konularda derinlikli çalışmalar yapılması, epeyce zor olacaktır. Bununla birlikte; filmler, slaytlar ve diğer görsel malzemeler kullanılarak öğrencilere halk hayatına ve maddî kültüre dair bir fikir vermek mümkündür. Bu yolla öğrencilerin yabancıları oldukları Türk kültür ortamındaki hayatı “hissetmeleri” sağlanabilir.

Öğrencilere sadece bildik şehir hayatını ya da şehirlileri tanıtmak yerine, bunlarla birlikte, kır ve köy hayatını ve orada yaşayan insanları da göstermek, daha yararlı ve gerçekçi bir yöntem olacaktır. Türkçe sınıflarında kullandığımız görsel malzemeler, genellikle Türkiye'nin tarihî eserlerini, turistik bölgelerini ve buradaki hayatı tanıtır. Türk kültürünü geniş anlamda tanıtmak için, görsel malzemeleri konu ve alan bakımından çeşitlendirmek, bunlarda taşraya (köy ve kasabaya) da yer vermek isabetli olacaktır. TRT'nin taşra hayatını tanıtan, belgesel nitelikte çok zengin bir arşivi bulunmaktadır. Diğer TV kanalları da benzer programlar yayınlamaktadır. Türkçe sınıflarında özellikle ileri kurlarda- bu malzemelerden yararlanılabilir. Bu tür malzemeler, hem yazma hem de konuşma uygulamalarında hareket noktası olarak kullanılabilir. Yıllar önce -cep telefonunun henüz kullanılmadığı sı-

ralarda-, TRT'de yayınlanan “Gezelim, Görelim” adlı program, burada uygun bir örnek olarak verilebilir. Belgeselde, Rize'nin köylerindeki insanlar ve onların hayatları tanıtılıyordu. Film-den en çarpıcı sahnelerden birisi, aralarında uçurumlar bulunan tepelere kurulmuş köylerde, birbirinden uzak evlerde yaşayan insanların ıslık yoluyla aralarında iletişim kurmayı sağlayabilmeleri idi. Böyle bir belgesel film, yabancılara Türkçe öğretilen sınıflarda, örneğin “iletişim türleri” ile ilgili bir derste, Türkçe öğretmenin işine çok yarayabilir. Öğretmen, bu film-den hareketle, öğrencilerden geleneksel ve modern iletişim yollarını ve araçlarını karşılaştırmalarını isteyebilir. Bu çalışma hem yazılı hem de sözlü olarak yapılabilir. Şüphesiz, bu uygulamaya hareket noktası teşkil eden görsel malzemenin gösteriminden önce, öğretmenin filmde öğrencilerin neye, niçin dikkat etmeleri gerektiğine dair bazı açıklamalar yapması yararlı olacaktır.

Yemek Kültürü

Yaygınlığı dolayısıyla “yemek kültürü”, bir ülkede yabancıların en kolay ulaşabileceği geleneksel kültür unsurlarından biridir. Aynı zamanda, yemekler, millî farklılıkların güçlü göstergeleridir. Hayati Beşirli'ye göre, yiyecek maddelerinin üretimi, taşınması, saklanması ve kullanımı sürecindeki eylemler, beslenme ve yiyecek konusunun kültür kavramı kapsamında değerlendirilmelidir (ilmesini) zorunlu kılmıştır. (Beşirli 2010: 159–160).

Erman Artun, mutfak kültürü teriminden ne anlaşılması gerektiği konusunda şunları söylüyor: “Mutfak kültürü; beslenmeyi sağlayan yemek,

yiyecek, içecek türleri ve bunların hazırlanma, pişirilme, saklanma ve tüketilme sürecini, buna bağlı mekân ve donanımı, yeme-içme geleneği ile bu çevrede gelişen inanış ve uygulamalardan oluşan bir bütünlüğü, kendine özgü kültürel bir yapıyı ifade eder.” (Artun 2005: 341). Bu durumun farkında olan Türkçe öğretmenleri, derslerinde bu imkânı değerlendirebilirler. Örneğin Türkçe öğretim merkezlerinde B Kuru’nda okuyan yabancı öğrenciler, Türk yemekleri konusunda işlenecek bir dersi, muhtemelen, ilgiyle karşılayacaklardır. Türkçe öğretmeni, Türkiye’nin farklı bölgelerini ve bu bölgelerin coğrafi/sosyal özelliklerini, bölgesel yemekler vasıtasıyla tanıtmak amacıyla, sade bir dille yazılmış bir yemek kitabını fotokopi ettirip sınıfa getirerek ders malzemesi olarak kullanabilir. Bu uygulama boyunca yararlanmak amacıyla tahtaya büyük bir Türkiye haritası asılır. Öncelikle, harita yardımıyla bölgelerin coğrafi özellikleri hakkında kısaca bilgi verilir. Bölgelerin ve her bölgedeki büyük şehirlerin isimleri söylenir ve öğrencilerden bu isimleri telaffuz etmesi istenir. Daha sonra yemek kitabının fotokopi edilen sayfaları öğrencilere dağıtılarak onlara birkaç dakika içinde kendilerine verilen kâğıttaki yemek tarifini okuyup incelemeleri söylenir. Bu incelemeyi takiben öğrenciler, inceledikleri yemek tariflerinden yola çıkarak, o yemeklerin ait olduğu bölgelerin coğrafya, iklim ve sosyal koşulları hakkındaki öngörülerini sınıfa anlatırlar. Yemek kültürünü tanıtmak amacıyla yapılacak bu ders, aynı zamanda, dil öğretiminin bütün

alanları için ilginç ve yeterli uygulama imkânlarına da fırsat verebilir. Öğrenciler, kendilerine dağıtılan malzemelerden yararlanarak Türkiye’nin çeşitli bölgelerine mahsus yemekleri tanımaya ve arkadaşlarına tanıtmaya çalışırken, tabii olarak, konuşma uygulaması yapıyor olacaklardır. Bu çalışmanın arkasından, sınıftaki farklı ülkelerden gelmiş öğrenciler, kendi ülkelerine has yemeklerle Türk yemeklerini karşılaştırabilirler. Yazma uygulaması için, en çok sevdikleri bir Türk yemeği ve tatlısı hakkında kısa bir yazı yazabilirler. Dinleme çalışmasında, öğrencilere televizyon kanallarından birindeki yemek programlarından birinin kaydı dinletilerek, onlardan tarif edilen yemek hakkında yazılı ya da sözlü bilgi vermeleri istenebilir. Bütün bu çalışmalardan sonra, öğrencilere birkaç gün süre verilir ve belirlenen bir tarihte, ülkelerine ait kendilerinin yaptıkları bir yemeği sergileyecekleri “geleneksel yemek yapma şöleni” düzenlenerek bir sosyal etkinliğin gerçekleştirilmesi sağlanabilir.

Anlaşılaacağı üzere, geleneksel Türk yemekleri ve bölgelerin coğrafi özellikleri ile ilgili bir dersin Türkçe öğretimi programına eklenmesi, pek çok açıdan faydalı olacaktır.

Sonuç

Türkiye içinde ve dışındaki farklı eğitim kurumlarında yabancılara Türkçe öğretimi alanındaki uygulama ve deneyimler göstermiştir ki mevcut ders malzemeleri, öğrencilerin hedeflerine ulaşmaları açısından yeterli değildir. Bu alanda teorik ve uygulamalı çalışma yapanların halk bilimi alanı

uzmanlarıyla birlikte çalışmaları, yeni ders malzemeleri ve öğretim yöntemlerinin oluşmasına zemin hazırlayacak, zengin Türk halk kültürünün yabancılarla Türkçe öğretimi sınıfına taşınması sağlanacak ve bu suretle derslerin daha canlı ve verimli sürdürülmesi mümkün olacaktır. Çünkü folklor ürünleri, Türkçe sınıflarında kültürel tartışma ve değerlendirmeler için hareket noktaları sunarak Türkçe öğretimi ile kültür öğretimi arasında köprü oluşturma özelliği taşımaktadır. Ayrıca, farklı coğrafi ve sosyal bölgelerde üretilmiş folklor malzemeleri, hedef kültür üzerine birden fazla bakış açısı sunarak, Türkçe öğretimi çalışmalarının zenginleşmesine katkı sağlamaktadır. Buradan yola çıkarak diyebiliriz ki, folklor ürünlerinin Türk kültürü alanı ile bağlantılı yabancılarla Türkçe öğretimi müfredatının bir parçası olarak değerlendirilmesi, bir gereklilik hâline gelmiş bulunmaktadır.

KAYNAKLAR

- Açık, Fatma, Akpınar M. "Avrupa Dil Gelişim Dosyası Bağlamında Yabancılarla Türkçe Öğretiminde Deyim ve Atasözlerinin Öğrenme-Öğretme Sürecine Aktarımı". *III. Uluslararası Dünya Dili Türkçe Sempozyumu Bildiri Kitabı*. Dokuz Eylül Üniversitesi, İzmir: 2011.
- Akkaya, Nermin., Özdemir, S. "Türkçenin Yabancı Dil Olarak Öğretiminde Halk Hikâyelerinden Yararlanma". *III. Uluslararası Dünya Dili Türkçe Sempozyumu Bildiri Kitabı*. Dokuz Eylül Üniversitesi, İzmir: 2011.
- Artun, Erman, *Türk Halkbilimi*, İstanbul: Kitabevi Yayınları, 2005.
- Barın, Erol. "Yabancılarla Türkçenin Öğretiminde Nasrettin Hoca Fıkralarının Yeri". *Türk Yurdu Dergisi* 255. Ankara: 2008.
- Bascom, W. R. "Folklorun Dört İşlevi", *The Journal of American Folklore*, Cilt. 67, No. 266 (Ekim-Aralık 1954), s.333-349.

- Baş, B. "Türkçe Temel Dil Becerilerinin Öğretiminde Atasözlerinin Kullanımı". *Pamukkale Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi* 12. 2002.
- Beşirli, Hayati. "Yemek, Kültür ve Kimlik". *Millî Folklor* 87: 2010.
- Bölükbaş, Fatma. ve Keskin, F. "Yabancı Dil Olarak Türkçe Öğretiminde Metinlerin Kültür Aktarımındaki İşlevi". *Turkish Studies* 5/4, s.221-235. 2010.
- Çetinkaya, Zeynep. "Masalların Türkçe Öğretimindeki Yeri ve Önemi". Basılmamış Doktora Tezi. İzmir: Dokuz Eylül Üniversitesi, 2007.
- Gholson, R. and Stumpf, C. A. "Folklore, Literature, Ethnography, and Second-Language Acquisition: Teaching Culture in the ESL Classroom". *TESL Canada Journal/Revue TESL Du Canada* 22 (Bahar 2005): 75-91.
- Gözaydın, N. "Dil ile Folklor İlişkilerinin Özellikleri I", *Türk Dili*, S.: 561, Eylül 1998, s.196-202.
- "Dil ile Folklor İlişkilerinin Özellikleri II", *Türk Dili*, S.: 562, Ekim1998, s.285-290.
- Hanlon, T. L. "General guidelines for teaching with folk tales, fairy tales, fables, ballads, and other short works of folklore" (1999). <<http://www.ferrum.edu/applit/studyg/studygfolk.htm>> (8 Ocak 2012 tarihinde erişildi).
- Harklau, L. "Representing culture in the ESL writing classroom". *Culture in Second Language Teaching and Learning*. (Ed. Eli Hinkel). New York: Cambridge University Press, 1999.
- Kolaç, Emine. "Somut Olmayan Kültürel Mirası Koruma, Bilinç ve Duyarlılık Oluşturmada Türkçe Eğitiminin Önemi", *Millî Folklor* 82: 2009.
- Kramch, C. *Context and Culture in Language Teaching*. Oxford: Oxford University Press, 1993.
- Kudat, C. "Yabancı Dil Öğretiminde Yazınsal Metin Kullanımı", *Yabancı Dil Eğitimi Bölümlerinde Edebiyat Öğretimi*. (Ed. A. O. Öztürk) Ankara: Anı Yayıncılık, 2007.